

KRAUSZ TAMÁS

A népirtás és a náci Németország Szovjetunió elleni háborúja. Avagy hogyan írná át egy tanítvány a nagy honvédő háború történetét?¹

Módszer és ideológiai konstrukció

A vulgármarxista történelem-magyarázat módszertani értelemben vett örököse az ún. totalitarizmus-elmélet. E mainstream gondolkör ma olyan kulcs, amely mindent nyit.² Természetesen nem magyar jelenség a historiográfiában, hogy revideálják a náci Németország, a nácizmus háborús teljesítményét és a nagy honvédő háború történetét. Ám a „felülvizsgálat” kezdetét, a mai revizionista történetészlelélet kiindulópontjait még a rendszerváltást megelőző időkben kell keresni. A mérgezett szellemi forrás eredete, egyik főárama a történetírásban az 1980-as években jelentkező európai új jobboldalhoz, mindenekelőtt Ernst Nolte fordulatahoz köthető, amely az ún. német történészvita során vált szélesebb körökben is ismertté. Ernst Nolte, az ismert német történész egy olyan történeti koncepcióval állt elő a 80-as végén, amely revideálta a nácizmus történelmi teljesítményéről kialakított hagyományos, antifasiszta alapon létrejött történetírói és politikai pozíciót egy „antimodernista”, múltba forduló, egy sajátos „keresztény konzervativizmus” szellemében. Arra hivatkozott, hogy a „baloldal kirekesztő magatartásával” szemben a „németiség védelmében” lép fel. Nolte fordulataról³ Szabó Miklós, a 2000-ben elhunyt kitűnő történész az elhíresült Nolte-Furet levélváltás⁴ kapcsán összefoglalóan és igen találóan így vélekedett: „Nolte Heidegger-követő. Ez az eszmei ihletés viszi a szalon-ne-

¹ Az írás alapját a *Századok* 2014. évi 1. számában közölt tanulmányom képezi.

² Ungváry Krisztián is ebben a szellemben bírálja kötetünket: A magyar megszálló csapatok a Szovjetunióban. Levéltári dokumentumok 1941–1947. *Századok*, 2013. 6. sz.

³ Ernst Nolte *Der Faschismus in seiner Epoche* című kitűnő munkájában (München, 1963) elsőként ábrázolta és elemezte a náci megsemmisítő háború jellegzetességeit és okait. Késői fordulatának mozgatórugóiról nem feladatunk itt elmélkedni.

⁴ E. Nolte és F. Furet levélváltását lásd: *Világosság*, 2000. 3. sz. 10–26.

onácizmus táborába.”⁵ A hidegháborús logikához visszatérve már Nolte is a *totalitarianizmus* gondolatvilágában vizsgálódott és a szocializmus történetét mintegy átcsúsztatta a nácizmus történetébe: a náci fasizmust a bolsevizmussal kötötte össze „oksági alapon”,⁶ mintha az előbbi az utóbbira adott válasz lett volna. Nolte e gondolatsor részeként racionalizálta a hitlerista antiszemitizmus történelmi útját, mintha annak valóságos mozgatójaként a „zsidó messianizmust” kellene tekinteni.⁷ Furet válaszlevelében határozottan elutasította Nolte furmányos „holokauszt-koncepcióját”, amely egy meghatározott „racionális” dimenzióban visszacsempészi a tudományba a „zsidó világösszeesküvés” hitlerista toposzát.⁸

Sokan bírálták már a „pronáci Nolte” vonzódását a fasizmus és kommunizmus azonosításának tételéhez, amely alapján a nácizmust beemelte a történelmi fejlődés „normalitásának” keretei közé. Mégis ez a felfogás – messze túllépve a tudományos vita határait – az utóbbi negyedszázadban Kelet-Európában többfelé is a nemzetállami hatalmi-politikai legitimáció részévé vált. Magyarországon a dolgok odáig fajultak, hogy ma már hivatalosan heroizálják a népirtásban vétkes horthysta hadsereget. Végző soron a történetírásban is kirajzolódó revízió arról szól, hogy a Szovjetunió és a náci Németország közötti háborúért a felelősség egy jelentős részét áttolják a Szovjetunióra, a náci támadás fő áldozatára. Ehhez szolgál ideológiai kötőanyagként az ún. totalitarizmuselmélet,⁹ melyet recenzensünk is oly előszeretettel alkalmaz. Ungváry Krisztián mindezt még megfejeli – visszájára fordítva a sztálini meggyőződést – egy kiegészítéssel: a sztálinizmust azonossá teszi a Szovjetunió-

⁵ Szabó Miklós: A „helyzethiány” ellenforradalma. *Világosság*, 2000. 4. sz. 55.

⁶ Ezt még F. Furet is határozottan elutasítja, aki pedig nagy empátiával viszonyult Noltehoz annak úgymond „baloldali kirekesztése” miatt: Furet válaszában igen egyértelműen fogalmazott: „... azzal, hogy nemcsak kronológiai, de okozati jelentést ad a bolsevizmus időbeli elsőbbségének, Ön annak a vádnak teszi ki magát, mintha tisztára akarná mosni a nácizmust.” *Világosság*, 2000. 3. sz. 16.

⁷ Vö.: Nolte levele Furetnak, Berlin, 1996. február 20. *Világosság*, 2000. 3. sz. 11–13.

⁸ Vö. Furet levelét Noltehoz. *Világosság*, 2000. 3. sz. 21–25.

⁹ Vö. a probléma elmélettörténeti és historiográfiai kifejtését: Abbott Gleason: *Totalitarianism: The Inner History of the Cold War*. Oxford University Press, New York, Oxford, 1995. Bartha Eszter: Sztálinizmus és terror: régi és új irányzatok az angolszász historiográfiában (Stalinism and Terror: Old and New Perspectives in the Anglo-Saxon Historiography). In: Krausz Tamás (szerk.): *Gulag. A szovjet táborrendszer története*. Pannonica, Budapest, 2001, 62–83. Bartha Eszter: Történetírás és ideológia: a totalitarizmusról folytatott vita. *Múltunk*, 2013, 3. sz. Az analógia tárgyi kifejtését lásd Ormos Mária – Krausz Tamás: *Hitler – Sztálin*. Pannonica, Budapest, 2003.

val magával, vagyis a Szovjetunió népei és a Vörös Hadsereg gyakorlatilag éppen olyan rossz ügyet védtek, mint a Wehrmacht és az SS.

Ungváry narratívájába nyilvánvalóan nem fér bele az a problémakör, amelyet legutóbb egy német történész által közreadott dokumentumkötet ragadott meg közvetlen összefüggésben a sztálingrádi harcokkal.¹⁰ A kötet fényt derít fontos pszichológiai tényezőkre, hogy megértsük: miért volt képes a Vörös Hadsereg legyőzni a nácikat és miért tartott ki a szovjet lakosság óriási többsége – a nácik borzalmas csapásai ellenére vagy éppen részben azért is – hosszú éveken keresztül a Szovjetunió, a haza, vagy ahogyan Ungváry értelmezi a dolgokat, emlékeztetve a régi vulgármarxista magyarázatokra, úgy mond a sztálinista rendszer védelmébenél.

A fasizmus és a kommunizmus azonosításának „totalitáriánus” végkövetkeztetéséhez azonban szükségképpen hozzátartozik egy bakugrás, amelyet Ungváry is megtesz. A recenziens egyszerűen átlép a valóság egy szegmensén, mintegy „elhallgatja” azt, hogy a hitlerizmusnak nincsen különálló története a megsemmisítő koncentrációs táboroktól, a gyarmatosító népiirtástól, az erőszak és terror tobzódásától, más népek kíméletlen elnyomásától és kirablásától. Így természetesen reflektálatlanul marad, hogy a sztálinizmus mint a terror, a Gulag, a személyi diktatúra, a hatalmi önkény és a belőle fakadó megbocsáthatatlan bűnök, bármennyire fontos és lényeges részei, alapvető rétege is a szovjet történelemnek – de annak mégis csak *egyik* rétegét képezik. A nácizmusnak nincs a „kriminalitás” kívül története. A Szovjetunió van. Ezzel a kolléga pontosan tisztában van, hiszen nálam tanulta a Szovjetunió történetét valamikor a 90-es évek közepén. A mai Ungváry tehát a maga ideológiai-módszertani szempontjainak megfelelően értelmezi át a II. világháború, mindenekelőtt „Oroszország nagy háborújának” (A. Werth) történetét. A „két azonos diktatúra” ideológiai konstrukciója felszámolja az „abszolút gonoszt”, amelyet a nácizmus testesített meg. Ebben a recenziens által is képviselt narratívában igen kedvelt – Ungváry is szívesen is idézi – „*a szovjet üllő és a náci kalapács közé került lakosság*” tézise, amely a német náci agresszort a maga népiirtó háborújával egyszerűen az agresszió áldozatával, a Szovjetunióval helyezi egy szintre.¹¹ Mint Ungváry meg is fogalmazza:

¹⁰ Jochen Hellbeck: *Stalingrad-Protokolle: Sowjetische Augenzeugen berichten aus der Schlacht*. Fischer Verlag GmbH, Frankfurt am Main, 2012.

¹¹ Jelen sorok szerzője minden világos megkülönböztetés ellenére mindig is elutasította a sztálini hatalmi politika mindazon elvtelenségeit és gyakorlati tendenciáit, amelyek az 1939-es

„a honvédő háború mítosz”. Már pedig, ha nem volt honvédő háború, akkor a náci Németország egész teljesítménye, aminek lényege maga a népirtás, egészen más megvilágításba állítható, még pronáci következtetések levonására is alkalmat nyújt, nemhogy a magyar megszálló csapatok mentegetésére.

A népirtás

Ungváry Krisztián recenziójának zavarossága a népirtás kérdéskörében leginkább a következő gondolatában nyilatkozik meg: „A náci Németország megsemmisítő rablőháborút folytatott a keleti hadszíntéren és a náci tervek egyértelműen a Szovjetunió lakossága egy részének megsemmisítésére törekedtek. A népirtás szándéka ezért teljesen nyilvánvaló. Más kérdés, hogy a gyakorlatban a megszállási politika nem teljesen a tervek szerint működött. (-? *Mi lett volna, ha a népirtás a tervek szerint megy?* - *KT*) Krausz állítása szerint nem csak a német politika, hanem a magyar megszállók is népirtást követtek el a Szovjetunióban. Krausz népirtással kapcsolatos tézise meglehetősen furcsa annak fényében, hogy az állítólagos genocídium elkövetői zömmel maguk is az állítólag kiirtandó népcsoport tagjaiból kerültek ki.”¹² Nézzük. Ungváry elismeri ugyan a népirtás *tervét*, de a „gyakorlatban” viszontátcol, mondván, hogy az „nem teljesen a tervek szerint működött”. Ungvárynál – így személytelenül – csupán a „tervek törekedtek” a népirtásra, a „szándék” volt meg erre, de a gyakorlatban valami más történt. A „működött” szó itt nyilvánvalóan valamiféle szenttelen viszonyt tükröz, mintha a politika magában állna, nem lennének hordozói, s nem utal közvetlenül a „működtetőkre”: a Wehrmachtra, az SS-re stb. A következő mondatban pedig már csak „állítólagos genocídiumról” beszél, amelyet nem is annyira a nácik és büntársaik követtek el, hanem inkább „a kiirtandó népcsoportnak” a nácik alkalmazásában lévő képviselői, tehát oroszok és más nemzetiségűek hajtottak végre... (így azt is mondhatná kis túlzással, hogy Auschwitzot a zsidók üzemeltették!?). Mindez Ungvárynál persze csúsztatások csúsztatása, ciniz-

német-szovjet barátsági szerződésben öltöttek testet és amelyek dezorganizálták 1939 és 1941 között az antifasiszta harc egész európai fejlődését.

¹² Ungváry Krisztián: A magyar megszálló csapatok a Szovjetunióban. Levéltári dokumentumok 1941–1947.

Századok, 2013. 6. sz.

mus felsőfokon. Ám a zúr csak növekszik azáltal, hogy Ungváry *par excellence* a magyar megszálló csapatok esetében a *népirtást* kategorikusan *tagadja*.

De mi történt valójában? A szlávok és a zsidók kiirtása között mind a tervekben, mind a technikai-stratégiai parancsokban, mind a gyakorlati kivitelezésben összefüggés állt fenn, ha nem lenne morbid, azt mondanám, hogy a terv és a praxis között harmónia jött létre. De a reflektor-módszer számára nincsenek összefüggések. Ungváry *hic et nunc* egész egyszerűen „elfeledkezett” az Ost-tervről, amely adatok szintjén határozta meg az elpusztítandó szlávok és zsidók számát egyazon oldalon. A valóságban a terveket nemhogy nem lehet szembeállítani a gyakorlattal, hanem a kezdeti nehézségek után a náci messze túlszárnyalták az előzetes előírásokat. A reflektor-módszert alkalmazó Ungváry fantáziáját e tekintetben már korábbi, a témába vágó könyvében is a következő tény sor határozta meg: néhány Wehrmacht-tábornok különböző okokból, de – ismeri el – nem humanitárius megfontolásokból, ellenezte a népirtás egyes parancsainak, mindenekelőtt a komisszár-parancs betű szerinti végrehajtását.¹³ Ám ha a tényeknél maradunk, ezek a tábornoki „tiltakozások” Ungváry állításával ellentétben a valóságban egyáltalán nem befolyásolták a népirtás végrehajtását, még csak nem is módosították azt érdemben.

Noha Ungváry Krisztián természetesen ismeri a hitleri ún. komisszár-parancsot, már az említett könyvében, amelyben a népirtás programját és gyakorlatát még nem állította szembe egymással (más szelek fújtak!), sem értette e dokumentum igazi jelentőségét. Ugyanis valójában a komisszár-parancs nemcsak a komisszárokra vonatkozott egyedül, ahogyan ő értelmezte-értelmezi. Amikor Ungváry – kizárólag náci dokumentumok alapján – viszonylag kis számú komisszár kivégzését rekonstruálta,¹⁴ „elfeledkezett” arról, hogy e parancs a zsidó hadifoglyok és elvben minden kommunista vöröskatona és parancsnok kiirtását is magában foglalta. Márpedig ha ezt nem hangsúlyozzuk, akkor aláássuk annak megértését, hogy a náci katonai vezetés egy előre eltervezett és konkrétan parancsokban is előre megformált tudatos népirtásra törekedett és a népirtást rendkívül radikális módon meg is valósította.

Aron Shneer izraeli történész egy igen érdekes tanulmányában a népirtás kérdéskörét elemezve a náci vezetőség parancsainak ugyancsak a *belső* össze-

¹³ Ungváry Krisztián: *A magyar honvédség a második világháborúban*. Osiris, Budapest, 2004, 73–74.

¹⁴ Ungváry Krisztián: *A magyar honvédség... id. mű, 70–71.*

függéseire hívja fel a figyelmet,¹⁵ ami nélkül nem érthető meg a népirtó szándék tudatossága, tervszerűsége és gyakorlati megvalósítása közötti összhang. Maga a „komisszár-parancs”¹⁶ – amelyet 1941. május 5-én dolgoztak ki Hitler intenciói alapján és június 6-án erősítették meg, majd küldték szét a hadseregek parancsnokainak – „a szovjet zsidó hadifoglyok megsemmisítésének jogi megalapozása volt”.¹⁷ Tehát a parancsban a népirtás egyik fő irányának megjelenését kell látnunk, amely a kommunista ideológiai befolyás – lehetőség „fizikai” képviselőinek – fizikai kiirtását tűzte ki célul a Vörös Hadseregben és végre is hajtotta. Egyébként a háborút megelőzően kiadott náci parancsok, terrorintézkedésekre vonatkozó utasítások mind erősen átideologizált dokumentumok, amelyek a Wehrmacht szigorú náci ellenőrzésére utalnak.¹⁸ A komisszár-parancs a kivégzések konkrét végrehajtását a Wehrmacht és az SS közös egyeztetésére bízta. A május 13-i Keitel-parancs, amely *büntetlenséget irányzott elő a szovjet civilek elleni katonai bűncselekmények esetében (!)*, különösen kitágította a Wehrmachtnak a holokausztban és általában a népirtásban játszott szerepét. Amikor a komisszár-parancs antikommunista és komisszárelenes cikkelyeit olvassuk, elkerülhetetlenül gondolnunk kell arra is, hogy a náci propagandában és számos parancsban, direktívában a „zsidó - kommunista”, „zsidó - komisszár” azonosítások oly erőteljesek voltak, hogy a katonák maguk is azonos fogalmakként kezelték a zsidókat és a kommunistákat, a zsidókat és a szovjethatalom képviselőit. (Ez természetesen vonatkozik a magyar katonákra is különösen 1942 tavasza, a vezérkar ún.

¹⁵ Aron Shneer Fogság c. munkájának első fejezete foglalkozik e kérdéskörrel. Шнер Арон: Плен. Советские военнопленные в Германии 1941–1945. Москва–Иерусалим 2005. (http://www.jewniverse.ru/RED/Shneyer/glava1os_v%5B2%5D.htm#_ftn18 – ut. letöltés: 2015. 10. 29.)

¹⁶ <http://www.ns-archiv.de/krieg/1941/kommissarbefehl.php> – ut. letöltés: 2015. 10. 29.

¹⁷ Шнер Арон. Плен... id. mű.

¹⁸ A hírhedt május 13-i, 4. számú rendelkezés a civilek elleni katonai bűncselekmények büntetethegéről, amelyet Keitel írt alá, oly mértékig átideologizált volt, hogy a parancs igazolásaként Keitel egy kifejezetten ideológiai pontot is benne hagyott, miszerint figyelembe kell venni: Németország 1918-as vereségét követően „a német nép szenvedései és a nemzeti-szocializmus elleni harc, amely megszámlálhatatlan véres áldozatot követelt – a bolsevik hatás következményei voltak”. Преступные цели – преступные средства. Документы об оккупационной политике фашистской Германии на территории СССР. (1941–1944 гг.). 2-ое издание. Политиздат, Москва, 1968. С. 32.

10-es számú füzetének kiadása után.¹⁹) Az antiszemita és oroszellenes népirtás tehát összefolyt az antikommunista tömeggyilkosságok rendszerével, nem voltak elválasztó határok. Mindezt a Biztonsági Szolgálat 1941. július 2-i – Heydrich által aláírt – direktívája „szintetizálta”. A parancsot a szovjet területeken állomásozó SS és a rendőrség parancsnokainak címezték. A direktíva 4. szakasza, amely a *Kivégzések* címet viselte, pontosan meghatározta a megsemmisítendő ellenséget. A kivégzendők felsorolása megmutatja a népirtás igazi arcát: „... a Komintern munkatársai és az összes hivatásos kommunista államférfi; felső- és középszintű munkatársak a pártban és az alsószintű aktív munkatársak a Központi Bizottságban, a területi és kerületi bizottságok népbiztosai. Zsidók – párttagok és állami szolgálatban állók, és más radikális elemek (diverzánsok, szabotőrök, propagandisták, orvlövészek, gyilkosok, uszítók stb.)”.²⁰ Így lesz a népirtás gyakorlata teljessé és általánossá, amelyet Ungváry valamely ok miatt nézeteimre utalva „állítólagos genocídiumnak” nevez.

Még ha a Wehrmacht tábornoki karának egy része gátolta is a komiszár-parancs végrehajtását, nem ez volt az általános hozzáállás, hanem éppen az ellenkezője. A valóságban az alsó egységeknél következetesen végrehajtották a népirtó parancsokat, ami természetesen a német Véderő-Főparancsnokság (OKW) és a Szárazföldi Erők Főparancsnokságának utasításai nélkül nem történhetett volna meg. Az egész rasszista népirtás vezényleéséből és megvalósításából a Wehrmacht főparancsnokságát és tábornokait „kimosni” nem lehet. E problematikát, e szerezcsenmosdatást – Ungváry Krisztiántól eltérően – az objektíven elemző német történészek munkái rég óta megvilágítják. Elegendő itt és most a heidelbergi egyetem neves történészprofesszora, Christian Streit alapművére utalni.²¹ A német kolléga adatait Ungváry is

¹⁹ *A folyó háború tapasztalatainak ismertetése. Partizánharcok*. 10. számú füzet. Honvéd Vezérkar főnöke 4. osztály. Attila-nyomda, Budapest, 1942.

²⁰ Статистические данные // Уничтожение евреев СССР в годы немецкой оккупации (1941–1944). Сборник документов и материалов. / Ицхак Арад. – Иерусалим: Яд ва-шем, 1991, С. 40.

²¹ Christian Streit: *Keine Kameraden. Die Wehrmacht und die sowjetische Kriegsgefangenen 1941–1945*. Bonn 1997. A Németországban először 1978-ban megjelent munka 1997. évi kiadása orosz nyelven teljes terjedelemben 2009-ben látott napvilágot: Кристиан Штрайт. «Они нам не товарищи». Вермахт и советские военнопленные в 1941–1945 гг. / Пер. с нем. И. Дьяконова, предисл. и ред. И. Настенко. – М.: АНО «Русское историческое общество» – НП ИД «Русская панорама», 2009. – 480 с. (Серия «Весь мир»).

előszeretettel használja, idézi, ám a számsorokat a szövegkörnyezetükből kiragadja, Streit kiváló következtetéseit és tudományosan megalapozott koncepcióját elhallgatja szélsőséges elgondolások kedvéért.

Ungváry korábban maga is hivatkozott az „állítólagos népirtás” tényeire a magyar honvédség történetével foglalkozó, említett könyvében. Egy helyütt így fogalmazott: „A keleti fronton származás vagy partizánvédekenység és annak gyanúja miatt milliós nagyságrendben végeztek ki civileket.”²² Noha Ungváry ott csak 1,3 millió zsidó legyilkolásáról tud, a valóságban mintegy kétszer ennyi zsidó nemzetiségű szovjet állampolgárt mészároltak le a náci és szövetségeseik.²³ De hát a zsidók szerepének tárgyyszerű megvilágítása nem illeszkedik Ungvárynak a két harcoló fél azonosításáról alkotott konstrukciójába. Míg a Wehrmacht és az SS legyilkolta a zsidókat, a Vörös Hadseregben tíz- és tízezrével harcoltak, még hozzá halált megvető bátorsággal – állítsák őket a front bármely pontjára. A szovjet hadifoglyok között sok tízezer szovjet zsidó nemzetiségű hadifogoly volt, akiknek óriási többségét legyilkolták. (Gyakorlatilag csak azok maradtak életben, akikről nem derült ki a nemzetiségük.) A zsidó vöröskatonák pontosan tudták, mi vár rájuk a fogságban, hiszen a háború első napjától éppen elégszer hallhatták a németek tébolyult propagandáját „a zsidó-kommunista uralom fenntartóinak kiirtásáról, likvidálásáról”, nem is szólva a tetteikről. Erről természetesen tudomásuk volt a Vörös Hadsereg katonáinak és parancsnokainak is, akik már a háború elejétől nagyobb bizalommal kezdtek lenni a zsidó katonák iránt, ami a harcban elmélyült irántuk.²⁴ Ungváry nem tulajdonít annak sem jelentőséget, hogy a zsidó vöröskatonák döntő többsége – nem véletlenül – az antifasiszta harc oltárán áldozta fel életét, amely „küldetés”, mint tudjuk, magában foglalta Európa egészének felszabadítását is. E katonák – ugyancsak a mi recenzen-sünk elképzeléseivel ellentétben – minden szenvedésük dacára különbséget tudtak tenni a sztálini és a hitleri diktatúra között... Evidensnek tűnő dolgok ezek, ám a revizionista történetírás képtelen az ilyesfajta „finom” különbségeket megérteni és értelmezni.

A népirtás egész problematikája kikerül a náci Németország és szövetségesei által folytatott háború összefüggésrendszeréből, nem kapcsolódik össze a háború jellegével és céljaival, mint legfelső síkkal, hanem „trükkösen”, pusz-

²² Ungváry Krisztián: *A magyar honvédség...* id. mű, 106.

²³ Vö. Статистические данные // Уничтожение евреев СССР... 1991.

²⁴ Vö. Шнер Арон: Плен. id. mű.

tán a „partizánháború” részeként értékelődik, mintha az valami légi üres térben zajlott volna. Pedig Ungváry még valamikor tudta, hogy a magyarok nem vívtak a németektől független háborút: „... a magyar megszálló erők a németekkel azonos körülményeknek voltak kitéve, a lakosság és a hadifoglyok dolgában azonos parancsoknak, illetve kényszereknek engedelmességek...”²⁵ Most melyik Ungvárynak higgyünk? Mert a kötetünkkel polemizáló mai Ungváry így vélekedik: „Azokon a területeken, ahol harci cselekmények egyáltalán nem folytak, a magyar megszállók tömeggyilkosságokat nem követtek el, leszámítva a holokausztban történt – többnyire passzív – részvételüket.” Ahány szó, megint annyi hamisság. Eddigi ismereteink alapján a Szovjetunió 19 területén (a magyar megyéhez hasonló, csak sokkal nagyobb kiterjedésű közigazgatási egység) történtek magyarok által elkövetett tömeggyilkosságok, sok száz, talán ezernél is több településen, faluban és városban, befagyott folyókon és szakadékokban, közel a fronthoz és távol a frontvonalától. S azzal mentegetni a népirtást – egyébként teljességgel tévesen –, hogy a holokausztban csak „passzív részvétel” történt, mintha az egyébként nem lenne népirtásban való részvétel (örület!?), olyan maszatolás, amely a gondolkodást a teljes abszurdum irányába vezeti. A kötetünkben publikált (és számtalan nem publikált) levéltári dokumentumok sora, beleértve a magyar vezérkari főnökség 10-es számú füzetét, kifejezetten a szovjet zsidó nemzetiségű állampolgárok tömeges legyilkolásáról, németeknek való kiszolgáltatásáról és a gyilkosságokkal együtt járó ór- és egyéb feladatok ellátásáról tanúskodnak. Ungváry figyelmét elkerülte, hogy a kötetünk mellékletében publikált néhány ÁBTL-dokumentumban magyar katonák maguk beszélnek el a holokausztban való – nagyon is aktív – részvételüket. Magyarán, egyes katonák még büszkélkedtek is a zsidók kiirtásával, a falvak felperzselésével.

A náci népirtás tehát nem kizárólag német teljesítmény, hanem román, magyar, olasz, finn, lett stb. Másfelől viszont Ungváry is úgy vélekedik, hogy a magyarok kegyetlenebbek, gonoszabbak voltak mint akár az SS-ek. A józan ész, a történelmi tapasztalat azonban azt mutatja, hogy a gonosztettek elkövetésében nem lehet nemzetiségi vagy etnikai hierarchiát felállítani. Minde mellett Ungváry Krisztián ráadásul azzal is próbálja a népirtás „magyar fejezetét” relativizálni, hogy a románok még több embert öltek meg (amit egyébként soha senki nem bizonyított): Ogyessza környékén a román katonai hatóságok mintegy 40 ezer, főként zsidó nemzetiségű állampolgárt gyilkoltak

²⁵ Ungváry Krisztián: *A magyar honvédség...* id. mű, 44., 46.

le, amint a recenzió is hangsúlyozza. Én ehhez hozzátenném, hogy a román hatóságok az ukrajnai Bogdanovka melletti megsemmisítő táborban még vagy 50 ezer zsidót pusztítottak el. De miért lenne ez mentő körülmény a magyar megszálló csapatok megítélésében?!

Ungváry vizsgálódásában nincsenek világos fogalmak, ezért narratívája szétesik. E tekintetben is igen tanulságos Szilágyi Ákosnak a náci népirtásra vonatkozó meghatározása: „... a náci Németország totális háborújában a népirtás nem járulékos jelenség, a frontvonal mögött vagy a hátszágban zajló népirtás pedig nem a háború mellékszíntere volt, hanem ennek a háborúnak a megkülönböztető, lényegi újdonsága és legfontosabb színtere, amennyiben a náci Németország háborús célja az egész világ *faji gyarmatosítása* („germanizálása”, „árjásítása”) volt, ami magában foglalta a meghódítandó és meghódított területek fajilag „alacsonyabbrendű” népcsoportjainak teljes vagy részleges fizikai kiirtását, áttelepítését, vagy rabszolga-munkaerőként való felhasználását (elég talán itt az úgynevezett *Ost*-tervre utalni). Nem a totális háború adja meg tehát a népirtás kontextusát, hanem – megfordítva – a népirtás az a merőben új kontextus, amely ennek az – immár nem a jogos ellenfél (*enemy*) *legyőzéséért*, hanem a minden emberi vonásától megfosztott abszolút ellenség, az ősellenség, ősgonosz (*foe*) *megsemmisítéséért, kiirtásáért* folyó – háborúnak az igazi kontextusát adja. Nemcsak azt jelenti ez, hogy ebben a háborúban – nemcsak a gyakorlatban, de a parancsokban is kinyilvánított módon – megszűnt a modern európai hadijog összes megkülönböztetése, jogi elválasztása (így például háború és béke, fegyveres katona és fegyvertelen civil, ellenség és bűnöző, harcoló katona és hadifogoly, háborús és békés terület megkülönböztetése), hanem azt jelenti, hogy katonai értelemben bárhol zajlott is maga a háború, még a tisztán katonai teljesítmények, a hadászati manőverek sikerei is közvetlenül a náci „bűnöző állam” népirtási világtervének megvalósulását mozdították elő.”²⁶ Ebbe a kontextusba illeszkedik tehát a magyar megszálló csapatok egész tevékenysége 1941 és 1945 között.

A Wehrmacht és az SS – ellentétben a magyar honvédséggel – eleve népirtó szándékkal és a népirtás céljával támadta meg a Szovjetuniót. A magyar vezérkari főnökség (vezérkari főnök: Szombathelyi Ferenc) 10-es számú füzet (1942. április), amelyet széles körben terjesztettek a megszálló csapatok

²⁶ Szilágyi Ákos: Hideg évek. A magyar megszálló csapatok a Szovjetunióban. Élet és Irodalom, 2013. március 22., 13.

parancsnokai között, már tartalmazta a náci népiirtás alapvető rasszista célkitűzéseit, a zsidók kiirtását és az összes „partizángyanús” egyén legyilkolását, beleértve a gyermeket és a nőket is, valamint a túszedést, a polgári lakosság tömeges kivégzését elrettentés céljából stb.²⁷ Ungváry azonban a 10-es számú füzetből – ismeretlen ok miatt – mindezt egyszerűen elhallgatta. Nem tisztázta, hogy a magyar megszálló csapatok Horthy vezetésével eleve egy *népiirtó háborúba* léptek be a náci oldalán a Wehrmacht és az SS alárendeltségében és rendszerszerűen részt vettek magában a népiirtásban is. Mindezt dokumentumaink napnál világosabban bizonyítják.

Partizánok

A népiirtás tagadása a magyar megszálló csapatok vonatkozásában egyebek között arra az elképzelésre épül, amit kötetünknek a Hadtörténeti Intézetben lezajlott vitáján (2013. május 16.) Romsics Ignác akadémikus is képviselt, hogy „az atrocitásokra csak ott került sor, ahol partizánharcok folytak”. Ez egész egyszerűen nem igaz. Két szempontból sem. Egyfelől Gajszin, amely a nyugati megszálló csapatok „érdekkörébe” tartozott és semmiféle partizánharcról nem volt szó, mégis sok ezer zsidó magyarok részvételével történő kiirtását korábban éppen Ungváry Krisztián is leírta. Másfelől ez az állítás vitatja a náci népiirtás rendszerszerűségét, mintha a magyar megszálló csapatok egy másik háborúban vettek volna részt. Tehát a partizánok lennének az „atrocitások” (értsd: népiirtás) okai. Így a népiirtás – ahogyan a vitapartnerek mondják, az „atrocitások” – problémája nem a náci Németország háborújának jellegével kapcsolódik össze, mint legfelső síkkal, hanem pusztán a partizánháború, a partizánmozgalom, a partizánok leküzdésének részeként értékelődik. A népiirtást gyakran kimetszik a háború *egészének* folyamatából, mintha csak térben és időben valamiféle önálló eseménysorról lenne szó.

²⁷ Lásd: *A folyó háború tapasztalatainak ismertetése. Partizánharcok...* id. mű.